

MARTIN REJDI

HABZBURZI

VLADARI SVETA

Prevela
Tatjana Bižić

■ Laguna ■

Naslov originala

Martyn Rady

THE HABSBURGS

To Rule the World

Copyright © 2020 by Martyn Rady

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

Hauardu i Meri

Sadržaj

<i>Spisak mapa</i>	9
<i>Porodično stablo Habzburga</i>	11
Uvod: Careva biblioteka	17
1. Zamak Habzburg i „Fortinbrasov efekat“	29
2. Sveto rimsko carstvo i Zlatni kralj	40
3. Gubljenje položaja i krivotvorenje prošlosti.	52
4. Fridrih III: Saturn i Mars	64
5. Maksimilijan i kraljevi raznih boja	76
6. Karlo V: vladar sveta	90
7. Ugarska, Češka i borba s protestantizmom	105
8. Filip II: Novi svet, verska trvenja i vladarski incesti . .	116
9. Huan Austrijski i lepantske galije.	130
10. Rudolf II i praški alhemičari	142
11. Pobjeda jeretika	153
12. Ferdinand II, Sveta kuća i Češka	165
13. Tridesetogodišnji „svetski rat“	178

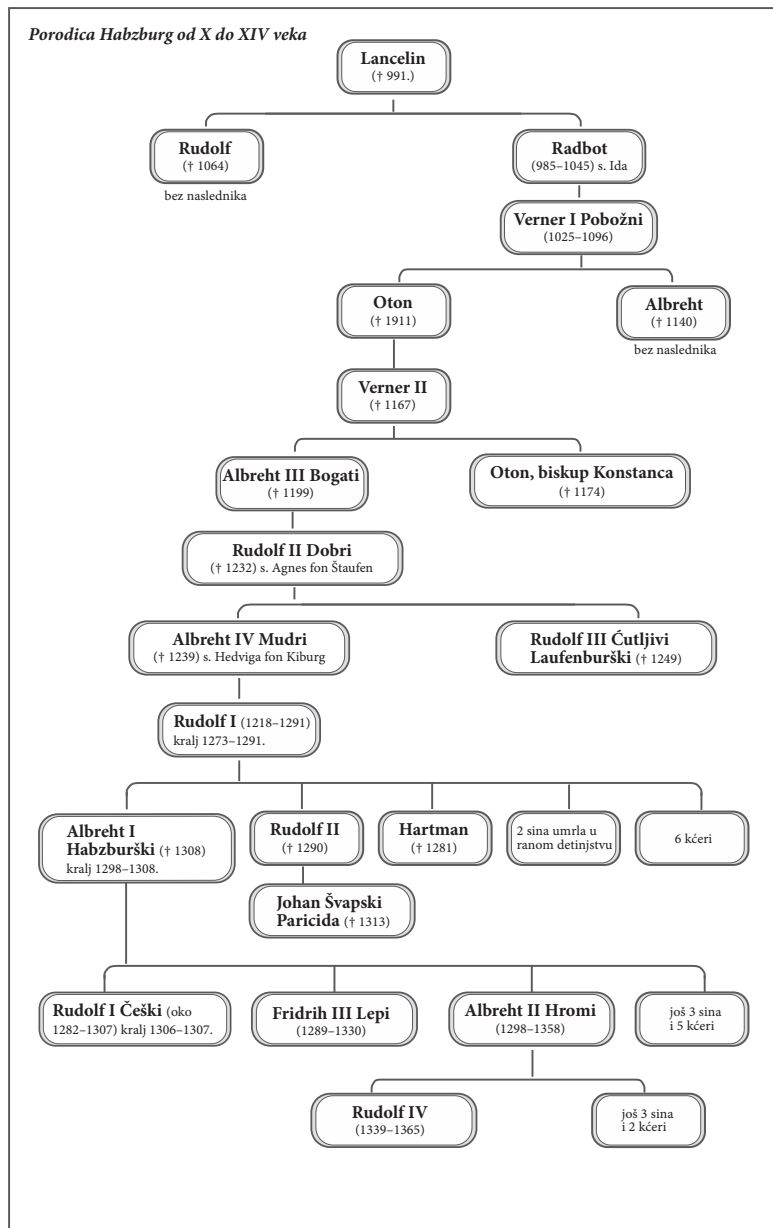
14. Abnormalno carstvo i bitka za Beč	191
15. Nevidljivi španski suvereni i smrt začaranog kralja	204
16. Barokno pozorište	218
17. Marija Terezija, automati i birokrate.	230
18. Botaničari, trgovci i slobodni zidari	242
19. Vampirstvo, prosvetiteljstvo i revolucija odozgo	254
20. Nadvojvotkinje i Habzburška Nizozemska	267
21. Cenzori, jakobinci i <i>Čarobna frula</i>	279
22. Meternih i karta Evrope	292
23. 1848: Fon Nojmanov dnevnik i Radecki marš	309
24. Carstvo Franca Jozefa, Sisi i Ugarska.	323
25. Maksimilijan, Meksiko i vladarske smrti	340
26. Politika podela i godišnjica 1908.	353
27. Istraživači, Jevreji i svetsko znanje	366
28. Lovac i lovina: Franc Ferdinand i Bosna.	380
29. Svetski rat i raspad	395
Zaključak	409
<i>Izjave zahvalnosti</i>	415

SPISAK MAPA

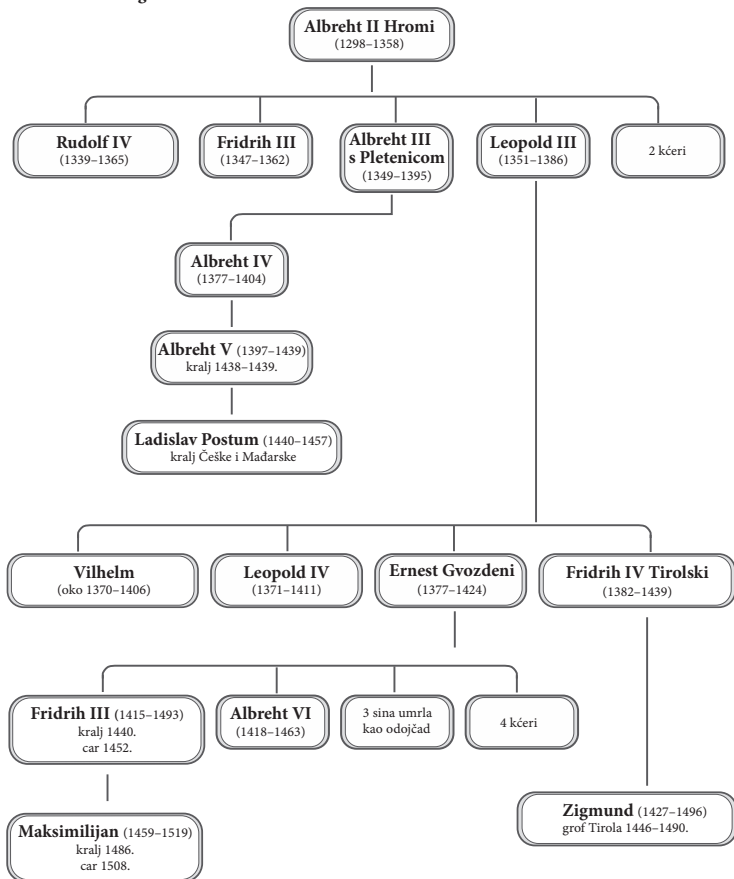
Južna Švapska oko 1200.	35
Habzburške teritorije u Evropi, 1555.	103
Habzburški posedi u XVII veku.	121
Habzburške teritorije u srednjoj Evropi, 1648.	188
Austrougarska 1914.	393

PORODIČNO STABLO HABZBURGA

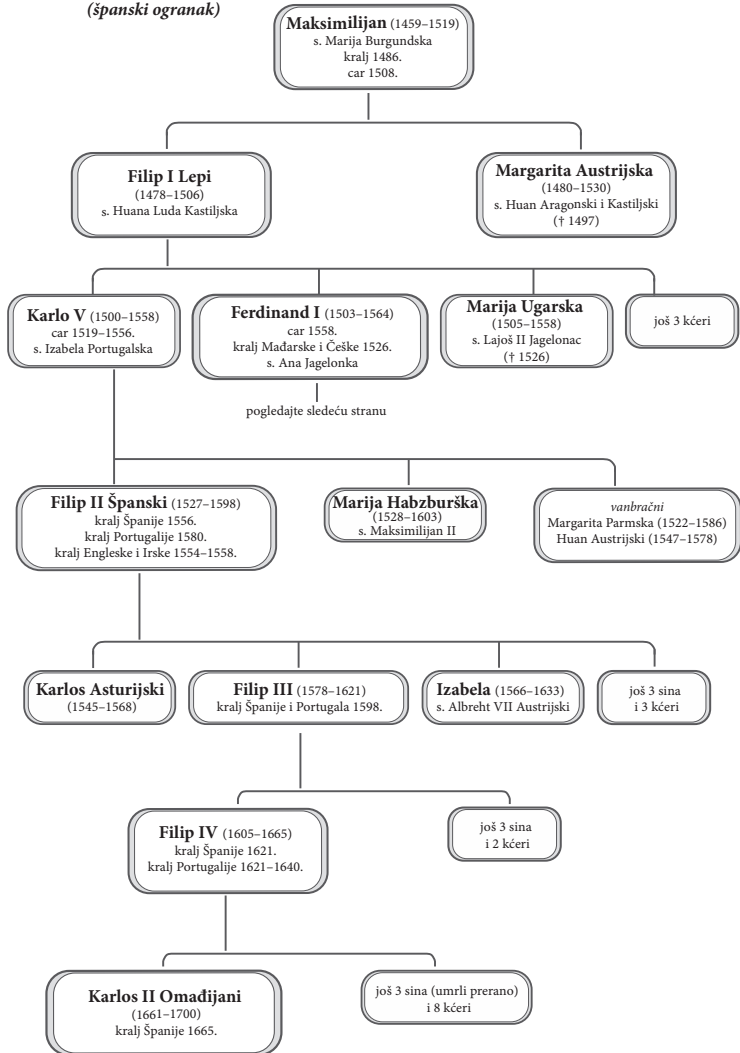
Porodica Habzburg od X do XIV veka

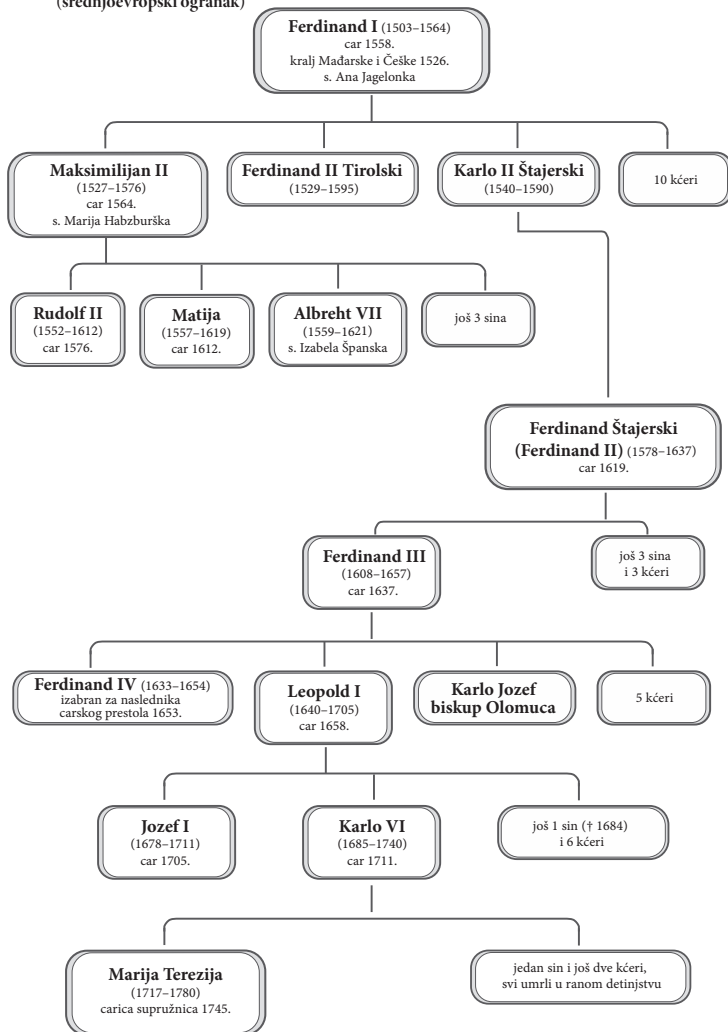
Porodica Habzburg od X do XIV veka

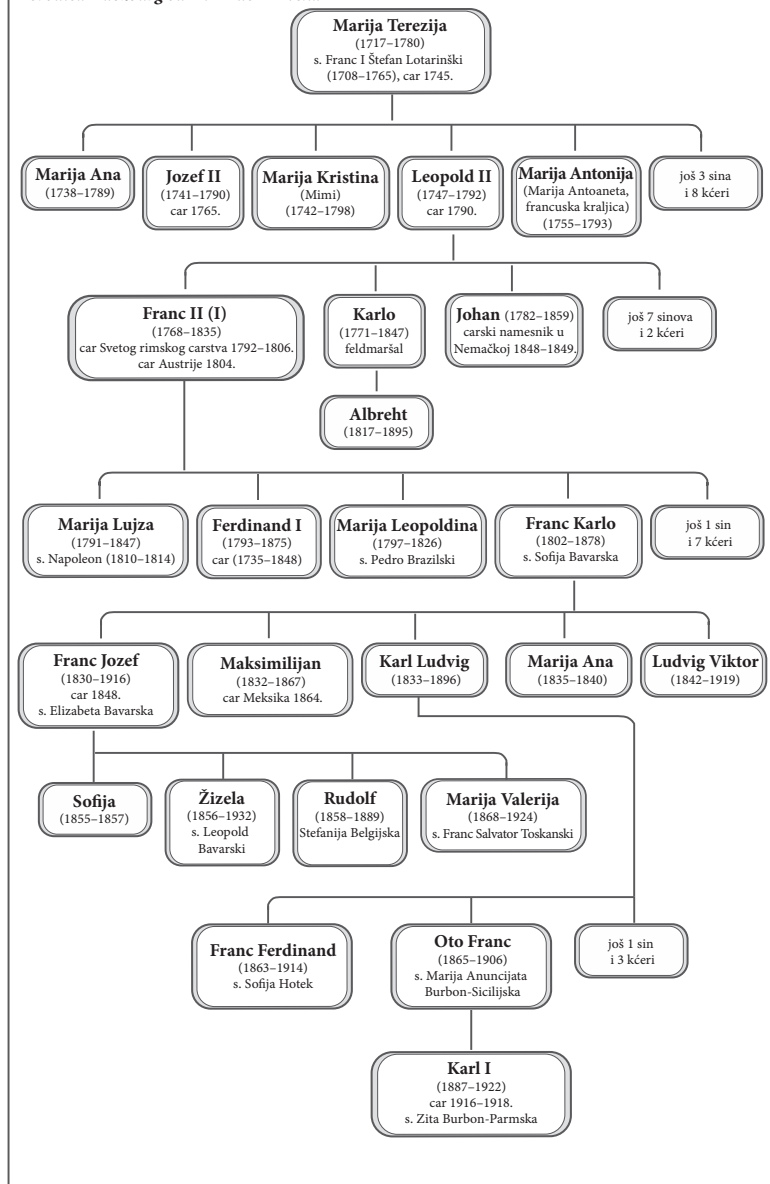
Porodica Habsburg od XV do XVII veka
(španski ogranak)

Porodica Habzburg od XVI do XVIII veka
(srednjoevropski ogranak)

Porodica Habzburg od XVIII do XX veka

Uvod

CAREVA BIBLIOTEKA

*H*ofburg je bio zimski dvorac Habzburga, a sada je glavna turistička atrakcija Beča. One koji dođu da ga obiđu kočije provezu ispod njegovih lukova, pa uzanim uličicama starog grada u najbližem susedstvu. Mnogštvo sveta se gura kroz uske prolaze, neobazrivo se mešajući u saobraćaj kad ugledaju bele njuške lipicanera u stajama. Osim krila Svetog Mihajla, koje se ističe zelenim kupolama, izgrađenog u XIX veku, spoljašnjost dvorca nije naročito zadivljujuća. Dvorski kompleks obuhvata niz dvorišta koja se nadovezuju jedno na drugo, a sada se koriste kao parkinzi, dok su fasade koje ih okružuju izvedene pretežno u ublaženom, diskretnom baroknom stilu.

Danas barem Hofburg je u dobrom stanju. Na fotografijama i slajdovima otpre 1918. godine, dok je zdanje još bilo „radni dvorac“, vide se poispadale cigle, napukli zidovi i polomljeni prozori. Većim delom svoje istorije Hofburg je bio gradilište. Carevi su jedan za drugim dodavali krila, rušili sve što je ometalo poboljšanja i zamenjivali drvene strukture kamenim. Sve do pred kraj XVII veka Hofburg je takođe bio sastavni deo odbrambenih zidina Beča, oslonjen uz bedeme s bastionima.

Turci su poslednji put opseli grad 1683. godine. Posle poraza Turaka habzburški carevi su konačno mogli da zamisle Hofburg kao dvorac i pozornicu za velike ceremonije, a ne više kao utvrđeno vladarsko boravište.

Srce Hofburga čini takozvana Stara tvrđava (*Alte Burg*). Prilikom restauracije dvorca u XVII i XVIII veku građeno je preko Stare tvrđave, tako da je od njenog prvobitnog tkiva malo šta ostalo. Podignuta u prvoj polovini XIII veka, Stara tvrđava je bila masivni kameni zamak s četiri kule zakrovljene visokim zabatima, s fjalama na vrhu. Mada velika, tvrđava je unutra bila tmurna. Gosti su se žalili na dvorište nedovoljno široko da se kočija okrene u njemu, skućene sobe, memljiva stepeništa i nedostatak tapiserija na zidovima, ali svrha hofburške Stare tvrđave nije bila da zadivljuje luksuznim smeštajem, nego da drži u strahopoštovanju grad i okolinu i da prenosi poruku o moći.^{1*}

Stara tvrđava je postala prvo znamenje Habzburga. Habzbuzri su po svom poreklu bili srednjoevropska dinastija, a Austrija je bila srce njihovih zemalja. U XVI i XVII veku su, međutim, takođe bili vladari Španije i španskih poseda u Holandiji, Italiji i Novom svetu. Iako je do tada već postala zastarela u vojnom pogledu, konstrukcija Stare tvrđave oponašana je i u velikim zamkovima u Španiji, u Toledu i Madridu – čiju su gradnju Habzbuzri ili sami naručili ili su obnovili već postojeće – a zatim je prenesena i u Ameriku. U Meksiku je mala četvrtasta utvrda s četiri kule bila obeležje moći koju su u rukama držali prvi carski upravitelji; oni na nižem položaju morali

* Kako bi ova knjiga bila dostupnija i prikladna za čitanje, odlučili smo da ne unesemo napomene u samu knjigu. Brojevi u tekstu označavaju napomene, koje sadrže spisak literature korišćene u knjizi. Fajl sa napomenama nalazi se na sajtu *Lagune* www.laguna.rs na stranici *HABZBURZI*. Nazivi knjiga i imena autora dati su u originalu i u elektronskoj formi radi lakše pretrage na internetu. Nadamo se da će se čitaoci saglasiti da je ovo rešenje najprihvatljivije.

su da se zadovolje samo dvema kulama. U Svetom rimskom carstvu, kojim su vladali Habzburzi i koje je, veoma približno, obuhvatalo teritorije današnje Austrije, Nemačke i Češke, častohlepni kneževi su takođe gradili zamkove s četiri kule kao sredstvo pomoću koga će predstaviti svoj prestiž.²

Habzburzi su bili prvi vladari čija je sila obuhvatila ceo svet, a tako visoko su se uzdigli zahvaljujući i snazi i sreći. Zamak s četiri kule bio je u XVI veku izraz njihove fizičke vladavine nad jednim delom Evrope, a njegovo preslikavanje u Americi dokaz prevlasti koju su nametnuli čitavom svetu. Bio je to, ipak, samo jedan od mnogih simbola kojima su se Habzburzi služili, jer oni su svoju moć zamišljali kao nešto za šta su predodređeni i što je deo božanskog poretka u svetu. Takvo tumačenje je iziskivalo tananiji simbolizam od pretnje otelovljene u kamenu. Preuređenje Hofburga početkom XVI veka, prilikom koga je Stara tvrđava konačno nestala s vidika, obuhvatilo je gradnju dvorske biblioteke (*Hofbibliothek*). Pre toga je carska biblioteka bila smeštena u jednom napuštenom bečkom samostanu, u krilu privatnog dvorca i u jednoj drvenoj građevini pod senkom Stare tvrđave (na današnjem Jozefovom trgu). Bibliotekari su se žalili na vlagu, prašinu s ulice, neodgovarajuće osvetljenje i opasnost od požara. Tek je pod dugom vladavinom Karla VI (1711–1740) Carska biblioteka konačno udomljena na južnoj strani nekadašnje Stare tvrđave.³

Novo bibliotečko zdanje je podignuto u trećoj deceniji XVI-II veka i uglavnom je neizmenjeno i danas, onakvo kao što je car Karlo VI i nameravao. Oko dve stotine hiljada knjiga i rukopisa smešteno je u jednoj dvorani, dugoj sedamdeset pet metara. U to vreme zbirka je već sadržala dela iz teologije, istorije crkve, prava, filozofije, fizike i matematike i ukoričene rukopise na grčkom, latinskom, sirijskom, jermenskom i koptskom. Karlo je otvorio vrata biblioteke naučnicima, mada su morali da podnesu molbu da bi im bio dozvoljen pristup, a boravak im je bio ograničen na jutarnje časove. Kao naknadu

za tu svoju velikodušnost, Karlo je oporezovao novine, najpre privremeno, da pokrije troškove gradnje, ali je porez uskoro postao trajan, razmetljivo namenjen nabavci novih knjiga. Takođe se očekivalo od štampara da opskrbljuju biblioteku primercima svih knjiga koje štampaju. Kako su mnogi bečki izdavači imali prste i u pornografiji, retko je koji izbegavao zadatu obavezu.⁴

U središtu biblioteke postavljen je kip Karla VI u prirodnoj veličini, predstavljenog kao Herakle Predvodnik Muza. Na svodu iznad prikazana je njegova apoteoza, uspenje na nebesa, i alegorijske figure koje slave njegova dostignuća. Za razliku od apoteoze Džordža Vašingtona, prikazane na rotundi Kapitola Sjedinjenih Američkih Država, s tavanice hofburške biblioteke ne gleda nas portret cara Karla. Karlo je još bio živ kad je umetnik započeo svoje delo i nije još bio primljen u okrilje slave nebeske. Čeka ga, međutim, jedna lebdeća prilika koja nosi lovorov venac i ne ostavlja nimalo sumnje u to da će, kada mu se život okonča, biti primljen u društvo anđela i sedeti među njima u oblacima.

Uz mermerni kip Karla VI na podu biblioteke su kipovi još šesnaestorice habzburških careva, kraljeva i nadvojvoda, počevši od kralja Rudolfa, koji je vladao u XIII veku, pa do Karla II Španskog, koji je umro 1700. godine. Mermerni kipovi su skupe narudžbe, tako da je većina ovih prenesena iz skladišta i vrtova Hofburga. S vremenom su im dodavani i drugi, ili su zamenjivani s kipovima u drugim carskim dvorcima. Prvi povesničar Dvorske biblioteke imao je kritički stav prema prvobitnom izboru kipova, jer je smatrao da od njih šesnaest suviše mnogo predstavlja habzburške vladare koji nisu pokazivali mnogo zanimanja za učenjaštvo i učenje. Očigledno, biblioteka je, prema onome što je on zamišljao, trebalo da ima veze s knjigama i naučnim izučavanjima, ali ovo je dvorska biblioteka i svrha joj je drugačija: demonstracija položaja Habzburga u božanskom poretku vasseljene.⁵

Celo unutrašnje uređenje biblioteke, njen svod, freske i nameštaj, govore o uzvišenosti Habzburga i njihovoj bezgraničnoj moći. Četiri velike lopte koje prikazuju zemlju i nebo postavljene ispod središnje kupole metaforično predstavljaju domašaj habzburških stremljenja. Uz svaku stalažu s knjigama postavljani su s obe strane dvostruki stubovi, i taj motiv stubova blizanaca vidljiv je u čitavoj strukturi biblioteke, a naročito su upečatljivi stubovi od mermera i pozlate na oba kraja dvorane i na pročelju zdanja. Ti stubovi su surogat Heraklovih stubova i metafora mota Habzburgovaca „Još dalje“,^{*} što će reći jednog carstva koje geografija ne ograničava. Na fresci s apoteozom na svodu iznad prikazane su i tri boginje iz klasične starine, s platnom na kome je ispisano AEIOU. Taj akronim bi mogao da ima više značenja – izučavaoci smatraju da postoji čak tristo-tinak raznih rešenja i kombinacija, ali sva ukazuju na veličinu austrijskih Habzburga. Otuda se kao najčešće tumačenje navodi „Austrija će vladati celim svetom“ (na latinskom *Austria est imperare orbi universae* ili na nemačkom *Alles Erdreich ist Österreich untertan*).⁶

Nije to, međutim, bila vizija vladavine svetom utemeljena na sprovođenju političke moći i fizičke prinude. Karlo VI pozira u svojoj biblioteci kao pokrovitelj nauke i umetnosti, ne kao ratnik spreman na osvajanja. Freska s apoteozom slavi Karlove vrline – velikodušnost, znamenitost, raskoš i postojanost. Njegove ratničke pobede samo su nagoveštene likom troglavog psa Kerbera prignječenog pod Heraklovom nogom, ali inače se preko Karlovih vojničkih dostignuća ćutke prelazi. Čak su i freske s ratnim temama nenametljive, slave upravo suprotno – sklad, red i znanje. Karlo je pre svega imao nameru da bude slavljn kao tvorac mira i pobornik učenosti. Iluzionistička

^{*} Prema antičkoj legendi, na Heraklovim stubovima, krajnjoj poznatoj tački antičkog sveta, pisalo je „Nema dalje“ – na latinskom *Non plus ultra* – što je Karlo V modifikovao prema svom pogledu na svet u „Još dalje“; Karlo se koristio francuskom verzijom mota: *Plus oultre*. (Prim. prev.)

freska pod rotundom realistički prikazuje likove u razgovoru, pri čemu svaka grupa predstavlja po jednu granu znanja kojoj je Karlo udahnuo život – anatomiju, arheologiju, botaniku, hidrauliku, heraldiku, numizmatiku, pa čak i gnomologiju – umeće pravljenja sunčanih časovnika.

Isti onaj istoričar koji je zamišljao da bi svrha biblioteke trebalo da budu knjige smatrao je i rotundu i freske alegorijom biblioteke. Možda zbilja i jesu, ali alegorije iz doba baroka često sadrže po nekoliko skrivenih poruka. Opremljena kipovima habzburških careva i predvodnika, dvostrukim stubovima koji se lajtmotivski ponavljaju i umešno postavljenim loptama sveta, biblioteka je takođe alegorija bezgraničnog i bezvremenog carstva habzburške dinastije. Freske nam govore da se svet kome dinastija stremi ne nalazi, međutim, samo unutar zemaljskih međa nego i u transcendentnom svetu znanja i poduhvata posvećenih učenosti. Kao ni u slučaju akronima AEIOU ne postoji samo jedno objašnjenje slojevitog poslanja Habzburga, jedinstveno objašnjenje koje bi iscrplo sve mogućnosti.⁷

Shvatanje Habzburga o sopstvenoj ulozi u svetu građeno je postepeno, razne epizode u povesti ove dinastije donosile su nova stremljenja i sva su ona uplitana u jedinstveno tkanje ideoloških premisa. Najpre je osmišljeno u verskim pojmovima. U XIII veku kralj Rudolf I Nemački (vladao 1273–1291) bio je na zlu glasu kao pljačkaš crkava i oskrvritelj ženskih samostana, ali svega dve ili tri decenije posle njegove smrti pričalo se kako je jednog dana slučajno naišao na nekog sveštenika koji je hitao da pričesti samrtnika, pa mu je dao svog konja. Narednih vekova priča je prepričavana i kićena, te je, po njoj, Rudolf u naknadu za konja dobio zemnu krunu, a pričesni hleb i vino postali su mistično miropomazanje prilikom krunisanja. Pribegavano je takođe biblijskim pasusima da bi se pokazalo kako će, u zamenu za to što je Rudolf pomogao da sveta pričest brže stigne samrtniku, njegovi naslednici biti hranjeni pričesnim hlebom i vinom u skladu s božanskim naumom iznesenim najpre u Starom zavetu.⁸

Tako je obožavanje svete hostije postalo središte dinastičkih verskih obreda kuće Habzburga i demonstrirano je prilikom procesija, hodočašća i crkvenih praznika. Verovatno je svakom svešteniku u žurbi koga bi spazio neki Habzburg bivao milom ili silom poklonjen konj ili kočija. Za vreme verskih ratova u XVI i XVII veku protestanti su osporavali smisao i značaj svete pričesti. Preuveličano poštovanje prema hostiji koje je ispoljavao niz habzburških vladara isticano je kao simbol njihove predanosti katoličkoj crkvi i trajne službe u ulozi božanskih oruđa na zemlji. Veza između dinastije i svete pričesti opstajala je čak i poslednjih godina Habzburškog carstva, prizivana ne samo prilikom verskih obreda nego i u ovozemnijim kontekstima. Kada je 1912. godine zamoljen da obezbedi trofej za Švajcarski streljački klub, Franc Jozef je poslao figurinu Rudolfa koji sjahuje s konja da bi pomogao svešteniku da brže prevali svoj put.⁹

Habzburzi su s prekidima vladali Svetim rimskim carstvom od 1273. godine, a gotovo bez ikakvih prekida od 1438. do propasti carstva 1806. godine. Sveto rimsko carstvo je osnovao Karlo Veliki 800. godine, ali ono je tada smatrano produžetkom antičkog Rimskog carstva. U početku je i nazivano jednostavno Rimskim carstvom, a „Sveto“ je dodato u XIII veku, ali nikada nije korišćeno naročito dosledno. Sveto rimsko carstvo je rekonstituisano u X veku kao uglavnom nemačko carstvo, ali to nije umanjilo prestiž koji je nosila carska titula. Car je i dalje posmatran kao neposredni naslednik antičkih rimskih careva, na izvesni način pandan rimskom papi, i nosilac autoriteta koji ga ističe kao premoćnog nad svim drugim vladarima. Srednjovekovna proročanstva koja su predskazivala predstojeći rat anđela i đavoljeg šegrtu Antihrista, i da će „poslednji car“ otpočeti milenijum bogougodne vladavine, doprinosila su sjaju carskog položaja. Na toj osnovi su Habzburzi gradili dalje, razgllašavajući svoju buduću ulogu u neumitnoj apokalipsi. Car Maksimilijan I (kralj 1486–1508, car 1508–1519) naručio je svoj portret na kome ga je umetnik poslušno prikazao kao

poslednjeg cara, za koga je prorečeno da će imati „visoko čelo i obrve, krupne oči i orlovski nos“.¹⁰

Od poslednjeg cara se očekivalo ne samo da se sukobi s Antihristom nego i da porazi Turke, izbavi Konstantinopolj iz njihovih kandži i oslobodi sveti grad Jerusalem muslimanske vlasti. Carevi su jedan za drugim reklamirali svoju predanost krstaškom ratu protiv nevernika, kojim će ne samo ispuniti proročanstvo nego i prikazati sebe kao predvodnike hrišćanskog sveta i posvećenike ideala hrišćanskog viteštva. U uobrazilji Habzburga rat protiv nevernika spojen je u XVI veku s ratom protiv pogrešnih verovanja. Pokolenjima su se carevi i drugi vladari iz kuće Habzburga obrušavali ognjem i mačem na širenje protestantskih učenja, koja su osporavala autoritet katoličke crkve. U verskim obredima španskih Habzburga poslanje očišćenja vere isticano je podjednako koreografisanim spaljivanjem jeretika i prenatrpanim obožavanjem svete pričesti.

U XV i XVI veku intenzivirano je, kao deo opšteg preporoda umetnosti i znanja koji danas nosi naziv renesansa, izučavanje antičkih tekstova. Renesansni izučavaoci književnosti i humanističkih nauka tražili su nadahnuće i putokaz u antičkoj Grčkoj i Rimu. Mnogi su od antičkog Rima preuzeli veru u hijerarhijski poredak s carem na čelu, čiji je zadatak bio da posreduje između nižih vladara i sprovodi vladavinu mira. Humanisti su često na Habzburge gledali kao na poglavare kojima carski položaj daje jedinstveni dar da obnavljaju sklad i poredak. Otuda oni govore o „svetskom carstvu“ i „sveopštoj monarhiji“ čiji su čuvari i vodiči habzburški vladari i prepevaju antičke epove prikazujući habzburške careve u stilu rimskih cezara. Da bi potkrepili poruku koju šalju, unosili su i kitnjaste govore antičkih bogova koji upućuju na sudbinu Habzburga i opisuju kako su habzburškim vladarima darovani štitovi s kartom celog poznatog sveta.¹¹

Erazmo Roterdamski, veliki humanista renesansnog doba, nije imao strpljenja za te erudističke besmislice. Zapazivši da

se „kraljevi i budale rađaju, a ne stvaraju“, predviđao je da će sveopšti vladar verovatno biti sveopšti tiranin – „neprijatelj svima i svi su neprijatelji njemu“. Habzburzi su se, međutim, približili ostvarenju „svetske monarhije“ od koje je Erazmo strahovao. Carsko zvanje je bilo izborno, cara je biralo sedam čelnih kneževa Svetog rimskog carstva. Osim što su bili sve-ti rimski carevi, Habzburzi su po naslednom pravu vladali i raznim pokrajinama i teritorijama unutar carstva kao svojim privatnim posedima, a ne delovima zemlje koji potpadaju pod njihovu vlast zato što su carevi. U početku su se ta privatna, porodična vlastelinstva nalazila u oblasti gornje Rajne, ali do XIII veka Habzburzi su nagomilali zemlje u srednjoj Evropi, približno na tlu današnje Austrije i Slovenije. Zatim su za svega pola stoleća, počevši od osme decenije XV veka, habzburške zemlje doživele naglo širenje, obuhvatajući Nizozemsku, Španiju, Češku, Ugarsku i najveći deo Italije. Ugarska, koja je bila nezavisno kraljevstvo, a ne kao Češka deo Svetog rimskog carstva, proširila je vlast Habzburga sedamsto kilometara ka istoku, do današnje Ukrajine. Španija je, međutim, bila još dragoceniji plen, jer su uz nju išli i Novi svet i kolonijalistički poduhvat koji je posezao ka Tihom okeanu i Aziji. Zemlje pod vladavinom Habzburga bile su prvo carstvo u kome sunce nikada ne zalazi.¹²

Zvanična titula cara Karla V 1521. godine pruža nam izvesni pojam o širenju habzburških poseda:

Karlo, milošću Božjom izabrani car Svetog rimskog carstva, za sva vremena proširitelj carstva, kralj Nemačke, Kastilje, Aragona, Leona, obeju Sicilija, Jerusalima, Ugarske, Dalmacije, Hrvatske, Navare, Granade, Toleda, Valensije, Galicije, Balearskih ostrva, Sevilje, Sardinije, Kordova, Korzike, Mursije, Haena, Algarvea, Algesirasa, Gibraltara i Kanarskih ostrva, i takođe Indijskih ostrva i kopna Okeanskog mora itd.; nadvojvoda Austrije,

vojvoda Burgundije, Lorene, Brabanta, Štajerske, Koruške, Kranjske, Limburga, Luksemburga, Gelderna, Virtemberga, Kalabrije, Atine, Neopatrasa itd.; grof Flandrije, Habzburga, Tirola, Gorice, Barselone, Artoa i Burgundije; pfalcgraf Hajnaua, Holandije, Zelanda, Fereta, Kiburga, Namira, Rusijona, Serdanja i Zutfena; landgraf Alzasa; markgraf Oristana, Goceana i Svetog rimskog carstva; knez Švapske, Katalonije, Asturije itd.; gospodar Frizije u Vindiškoj marki, Pordenonea, Biskaje, Molinsa, Salinsa, Tripolija i Mehelena, itd.¹³

Mesta na ovom spisku nabacana su zbrda-zdola, a neka od njih nisu više, ili nisu nikada, pripadala među habzburške posede (Jerusalim, Atina i tako dalje), ali su Habzburzi svejedno polagali na njih – sumnjivo – pravo. Druga su dodata upravo zbog toga što je pravo na njih osporavano Habzburzima, ali ih je mnogo i izostavljeno, na šta upućuje „itd.“ koje se nekoliko puta ponavlja. Bez obzira na to, navođenje po stavkama upućuje na jednu osobinu vladavine Habzburga koja će uglavnom opstati sve do XIX, pa i XX veka. Pobrojani delovi nisu objedinjeni, nego čuvaju sopstvenu vlast, zakone, plemstvo, patricije i parlamente ili skupštine. U tom smislu su to bile gotovo nezavisne zemlje, koje je objedinjavala jedino vladareva ličnost. S obzirom na udaljenosti među pojedinim delovima, razjedinjenost je u izvesnoj meri bila neizbežna, ali je to takođe bio i smišljeni državnički čin, čija je svrha bila da se vrlo raznoliki narodi izmire s vladavinom neprisutnog suverena. Kao što je jedan španski poznavalac prava objasnio Karlu V (carevao 1519–1556), da bi sačuvao lojalnost zemalja pod svojom vladavinom, neophodno je da prema svakoj postupi zasebno, „kao da je vladar koji ih drži zajedno samo vladar svake pojedinačne od njih“.¹⁴

Habzburzi su usvojili široku, sveobuhvatnu viziju sveta ujedinjenog pod nadzemaljskom vlašću jednog vladara,

posvećenog služenju veri, miru među hrišćanima i ratu protiv nevernika. Ta vizija, međutim, nikada nije pretvorena u politički program, pa ni unutar teritorija kojima su Habzburzi vladali. Sve monarhije su u početku bile kompozitne države, izgrađene od raznih teritorija, koje su potom spajane i namešana im je jednoobraznost. Čak su i države koje su nastale od nekoliko zasebnih kraljevstava s vremenom pretežno postajale konglomerati, unikatnost konstituenata postepeno je brisana, tako da su oni gubili nezavisni karakter i institucije. Habzburzi to nikada nisu postigli – zapravo, ako se izuzmu neka kratka međurazdoblja, nikada nisu ni pokušali. Uprkos izvesnoj unifikaciji administrativnog i zakonodavnog aparata u XVIII i XIX veku, njihovim zemljama se i dalje vladalo kao da je suveren gospodar svake pojedinačno, a ne nadvladar s bezgraničnim autoritetom. Dok je vladar Francuske u XVIII veku nosio jednostavno zvanje kralja Francuske i Navare, i nije navođen kao vojvoda Akvitanije i Bretanje, grof Tuluze, vojvoda Normandije, i tako dalje, habzburška carska titula pobrojavala je, sve do XX veka, svaki deo celine kao zasebnu jedinicu.

Dok pišu istorije, istoričari na svojoj strani imaju prednost retrospektivnog sagledavanja. Budući da im je poznata budućnost koja će pripadati centralizovanoj nacionalnoj državi, političke konglomeracije koje počivaju na načelima decentralizovanosti i različitosti moraju biti predodređene za neuspeh. „Ruševno“, „anahronistično“ i „slučajno nastalo“ pojmovi su kojima istoričari često opisuju pozne Habzburge i njihovo carstvo. O Habzburzima, međutim, ne može da se prosuđuje tako prosto. Njihova je vizija bila izatkana od mnogih niti i nadilazila je teritorijalne posede i zastrašujuće kamene zamkove. Bila je, kao što to obrazlaže biblioteka Karla VI, ukorenjena u idealima i težnjama koji su se međusobno dopunjavali – u istoriji i baštini, carskom Rimu i katoličkoj veri, blagonaklonom vođstvu i potrazi za znanjem, nepromenljivosti i slavi nebeskoj.

Politika se, naravno, nametala, pomućujući mistiku habzburške monarhije i često svodeći njene manifestacije na nešto redundantno ili banalno. Nešto od te vizije je ipak ostalo čak i kada su Habzburzi zakoračili u poslednju deceniju svoje vladavine pre nešto malo više od jednog stoleća. Svrha ove knjige je da obrazloži njihovo carstvo, plodove njihove mašte i kako su oni sami oblikovani u mašti drugih, njihove ciljeve, projekte i neuspehe. Pola milenijuma, od XV do XX veka, Habzburzi su se ubrajali među najvažnije evropske dinastije, a zemlje pod njihovom vlašću su se nekoliko vekova protezale sve do Novog sveta i dalje, što znači da je njihovo carstvo bilo prvi pokušaj globalizacije. Ovo što sledi delimično je njihova povest, a delimično razmišljanje o tome šta je vladavina svetom značila za jednog Habzburga.

ZAMAK HABZBURG I „FORTINBRASOV EFEKAT“

*P*očetkom prošlog veka jedan neuobičajeno marljivi student zadao je sebi zadatak da utvrdi pretke nadvojvode Franca Ferdinanda, koji je u to vreme bio naslednik cara Franca Jozefa. Genealogija koju je uspostavio protezala se na trideset tri tabloa i obuhvatala više od četiri hiljade predaka Franca Ferdinanda, unazad sve do XVI veka. Zbog brojnih brakova unutar porodice, međutim, bilo je toliko mnogo preklapanja da je student uspeo da pronađe zapravo samo hiljadu i po pojedinačnih ličnosti, jer su mnogi muževi bili istovremeno i braća od stričeva ili tetaka, a mnoge supruge istovremeno i sestričine ili bratanice. Tako je Franc Ferdinand bio u srodstvu s carem Ferdinandom I iz XVI veka preko više od stotinu krvnih veza, a s Ferdinandovom dalekom rođakom, pamćenja ne naročito vrednom, ali izuzetno pobožnom Renatom Lotarinškom preko dvadeset pet.¹

Budući da je svoje istraživanje posvetio Francu Ferdinandu, student je zamazao razmere rodbinskih brakova među Habzburzima dokazujući statistički da su sve evropske vladarske porodice u prošlosti bile podjednako incestuozne. Takođe se izvinio što nije bio u stanju da istraživanje produži i dalje

unazad, kroz srednji vek. Da je pokušao, međutim, da prati nadvojvodinu lozu sve do XI stoleća, morao bi u genealogiju da unese imena nekoliko stotina hiljada predaka, jer im se broj udvostručava u svakom prethodnom pokolenju. Pri svemu tome, studentu bi zadatak na neki način bio lakši što bi dalje zalazio u prošlost jer dokumenti postaju sve ređi, a praznina u zabeleženim činjenicama je sve više. Kad se stigne do X veka, preci Habzburga se sa stotina hiljada njih svode, u praksi, na svega nekoliko ličnosti o kojima se slabo šta zna.

Knjige o ranoj istoriji Habzburga često podsećaju na kriminalističke romane. Postoje nagađanja prema kojima se habzburška loza pruža unazad preko malo poznate alzaške grofovске porodice Etihonida do merovinških kraljeva Francuske, čiji je mitski praotac iz V veka bio kvinotaur – bik s pet rogova. Prvi Habzburzi kojima je moguće ući u trag živeli su zapravo krajem X veka, u oblasti gornje Rajne i Alzasu, na današnjoj granici Francuske i Nemačke, i u Argauu, na severu današnje Švajcarske. Čitava ta teritorija pripadala je Svetom rimskom carstvu, a u okviru njega vojvodstvu Švapskoj, i bila je podeljena na uglavnom nezavisne grofovije, od kojih je u svakoj postojalo po nekoliko grofova. Prvi Habzburg za koga pouzdano znamo bio je izvesni Lancelin (susreće se i kao Kancelin), u kasnijim zapisima povezivan s malom utvrdom Altenburg nedaleko od Bruga u švajcarskom Argauu.²

Po Lancelinovoj smrti 990. godine njegovi sinovi Radbot (985–1045) i Rudolf podelili su njegove zemlje. Radbotu je između ostalog pripalo selo Muri dvadeset pet kilometara od Altenburga. Posle ženidbe Radbot ga je poklonio kao svadbeni dar svojoj nevesti Idi, koja je 1027. godine tamo osnovala benediktinsku opatiju. Ida je za pobožnost nagrađena poslednjim počivalištem uz sam oltar opatijske crkve. Bez obzira na to što je opatiju 1531. godine opljačkao protestantski Bern, Idin grob postoji i danas. Idinim posmrtnim ostacima delimično su se pridružili i oni poslednjeg habzburškog cara i carice, Karla i

Zite, čija su srca pohranjena u urnama u kapelici pored oltara. Ostatku Karlovog tela nije dozvoljeno da se posle Prvog svet-skog rata vrati u Austriju te ono počiva na portugalskom ostrvu Madeiri, dok je Zita položena u kapucinskoj kripti u Beču.

Opatija u Muriju je imala mnogo dobrobiti od darežljivosti svojih osnivača i drugih vernika. Prikupila je posede u više od četrdeset susednih sela i čitavu riznicu relikvija, među kojima su i kosti više od stotinu svetaca i mučenika, te komadići Časnog krsta, tablica na kojima je zapisano deset Božjih zapovesti i stuba pored koga je Poncije Pilat osudio Hrista. Radbotovi i Idini potomci smatrali su sve to svojim. Njihova porodica je opatiju osnovala i obezbedila joj bogatstvo, a opatija je zauzvrat bila pogrebno mesto gde su Habzburzima služene mise i čijeg su opata oni imenovali po svom izboru. Habzburzi su takođe primili dužnost zaštitnika opatije – *Vogt*, što se ponekad prevodi i kao domostrojitelj ili zastupnik – a u naknadu za tu službu ubirali su od opatije prihod.³

Radbotov sin Verner (1025–1096), kasnije prozvan Pobožni, bio je svestan novih kretanja u monaškom životu, koja su poticala iz velikih opatija u Kliniju i Hirsauu, gde su podsticani poslušnost, neprekidna molitva i udaljenost od sveta. Razočaran murijskom braćom koja su (kako nam se saopštava) dolazila i odlazila po svojoj volji, Verner je u Muri doveo disciplinovane švarcvaldske monahe da bi pružali primer. Taj pobožni čin se, međutim, Verneru osvetio. Reformistički monaški pokret nikada se nije bavio samo monaškim moralom nego je i naglašavao pravo visokih crkvenih lica da nadgledaju Božje kuće i protivio se običaju da svetovna lica tretiraju manastire kao svoje privatne posede. Time je dolazio u neposredni sukob s Vernerovim interesima. Verner je ispravno predvideo da će izgubiti svu vlast nad manastirom čije je temelje položila njegova porodica.⁴

Sredinom pretposlednje decenije XI veka Verner je krivotvorio povelju i pretvarao se da ju je izdao šest decenija ranije

njegov stric (ili možda deda-stric) biskup Verner Štrazburški. Povelja je svom navodnom tvorcu biskupu pripisivala zasluge za osnivanje opatije i dodeljivala trajno zvanje zaštitnika njegovoj porodici. Lažna povelja je prihvaćena na zboru glavešina u Argauu, a kasnije ju je potvrdilo veće kardinala u Rimu. Da bi potkrepila verodostojnost ove priče, jedna grupa monaha odatih Verneru sročila je nekrolog u kome se pobrajaju pokojnici za čiju dušu treba služiti mise. U nekrologu je naročito istaknut biskup Verner, ali je Ida potpuno izostavljena. Osnivanje opatije je tako umesto njoj pripisano biskupu, čime su mu pripisana i prava pobrojana u povelji krivotvorenoj u njegovo ime.⁵

Određbe lažne povelje odobrio je 1114. godine car Svetog rimskog carstva Hajnrih V. Car je tom prilikom, međutim, dodao i uslov da zaštitnici opatije ne treba ni da izvlače dobit od svoje dužnosti niti da se mešaju u vođenje opatije. Od tog trenutka Vernerovim naslednicima je postepeno oduzimana vlast nad opatijom. Da bi se osigurali da im Habzburzi ne ugrabe iz ruku opatijski imetak, monasi su sastavili podroban spisak svojih zemljoposeda i naveli pojedinačno svaku svoju dragocenu relikviju. Sačinili su i povest o korenima Murija, u kojoj je osnivačka porodica opisana kao banda lopova i pljačkaša koji su zemlju manastiru poklonili da bi umirili savest. Iako možda i ima istine u toj priči murijskih monaha, ona je pothranjivala verovanje da su prvi Habzburzi bili puke pljačkaške glavešine, za koje se u jednom prikazu iz našeg vremena saopštava da su „jahali širom zemlje ubijajući i harajući“.⁶

Zemljoposednici su osnivali manastire kao fabrike molitava u kojima će se u beskraj ponavljati mise za njihovu dušu da bi im ubrzale put kroz čistilište. Da bi se zaštitili na ovom svetu, gradili su zamkove. Dok su ranije utvrde bile pretežno zemljane, od XIX veka u modu su ušli zamkovi od kamena i drveta. Svrha im je bila da brane okolnu zemlju, vladaju njome i ulivaju joj strahopoštovanje, ali su isto tako i simbolizovali sve nezavisniju vlastelinsku silu. Švajcarski Argau mogao je

da se podiči jednom od najgušćih koncentracija zamkova u srednjovekovnoj Evropi. Jedan proučavalac starina s kraja XIX veka pobrojao je ni manje ni više nego sedamdeset kamenih tvrđava, nastalih uglavnom pre 1300. godine, na području od svega hiljadu i četristo kvadratnih kilometara. Argauu su bili potrebni, jer su ga zbog bogatih pasišta i nadzora nad putevima koji su vodili kroz Alpe neprekidno vrebali gramzivi susedi.⁷

Prema legendi, Radbot je jednog dana u lovu izgubio najdražeg sokola. Tražeći ga slučajno je naišao na jednu stenovitu izbočinu uz reku Ar, na samoj međi svojih poseda, što je izgledalo kao idealno mesto za utvrdu. Radbot je utvrdi koju je tu sagradio dao ime Habihzburg – Sokograd (na visokom staronemačkom soko je *Habicht* ili *Habu*). S vremenom je ime sažeto u Habzburg i Radbotovi naslednici su taj toponim i zadržali. Priča o Radbotovom sokolu i postanku zamka uzbuđivala je maštu romantičnih još vekovima posle toga. Arhiđakon Vilijam Koks (1748–1828), prvi engleski istoričar koji je pisao o Habzburgima, pripisao je svoje nadahnuće pogledu na zamak Habzburg i uporedio sebe s Edvardom Gibonom dok je razgledao ruševine rimskog Foruma.⁸

Smešten na jednom kamenitom uzvišenju, zamak Habzburg je i danas impozantna građevina, bez obzira na to što je pretvoren u restoran, sa suncobranima na bedemima. Ipak, priča o Radbotovom sokolu očigledno je pozajmljena. Ime Habihzburg prvi put se pojavljuje tek posle 1080. godine. Po svom poreklu ono verovatno nema nikakve veze sa sokolovima, nego s gazom – *Hafen* – budući da se zamak nalazi nedaleko od gaza preko Ara. Osim toga, Habzburg je, u raznim ranim oblicima svog imena (*Havechisburg*, *Havichsberg*, *Havesborc* i tako dalje), samo jedno od mesta na koja se upućuje na spisku omiljenih porodičnih titula. Kada je porodica počela da stiće posede i na drugim mestima, Habzburg je pao na niže mesto na tom spisku, da bi konačno bio izgubljen u gustišu drugih porodičnih imanja. Imenu Habzburg ponovo je udahnut život

tek u XVIII veku, u vreme kada su u modu ušla sećanja na predačko poreklo, a u opšti opticaj je ušlo zahvaljujući Šilerovoj baladi „Grof Habzburga“ (1803). Sve do tog vremena jedina porodica koja se dosledno držala imena Habzburg bili su erlovi Denbija u Vorvikširu u Engleskoj. Potpuni skorojevići, erlovi Denbija su izmislili ambiciozno poreklo i gajili su krivotvorene tuđinske titule u nadi da će time dati sjaj svom imenu.⁹

Zamak Habzburg nije bio „pljačkaško gnezdo“, nego dom koliko i utvrđeni vojni položaj. Prvobitno je srce zamka bila pravougaona tvrđava stranica osamnaest s trinaest metara, sa zidovima debelim gotovo dva metra u osnovi. Iznad nje je kasnije nadzidano trospratno zdanje namenjeno za život plemićke porodice, povezano na severoistočnoj strani s četvrtastom kulom. Krajem XII veka i stambeni deo zamka i kula obzidani su dugim spoljašnjim bedemom, čime je dobijeno i dvorište. Otrprilike u isto vreme izgrađena je i druga kula, na zapadnoj strani glavnog zdanja. Kasnije će ta kula postati jezgro novog kompleksa, pošto joj budu dodati velika dvorana i prostor za življenje. Te kasnije građene delove obilaze turisti danas, jer ostatak čine samo gomile urušenog kamena.

U drugoj polovini XIII veka Habzburzi su zamak napustili u korist Lencburga, svega petnaestak kilometara južnije, ali imali su i sedište u Brugu, gde je Vernerov praunuk Albrecht III Bogati (umro 1199) prethodno sagradio Crnu kulu (postoji i danas), a kasnije i u jednom zamku na vrhu brda kod Badena u Argauu (koji je u ruševinama). I Brug i Baden su bili povoljniji za život nego zamak Habzburg, budući da su bili bliže tržnicama, što je olakšavalo snabdevanje. U međuvremenu je stari zamak Habzburg dodeljen vazalima Habzburgâ i potom podeljen na dva zasebna reduta, da bi ga na kraju 1415. godine osvojio grad Bern.

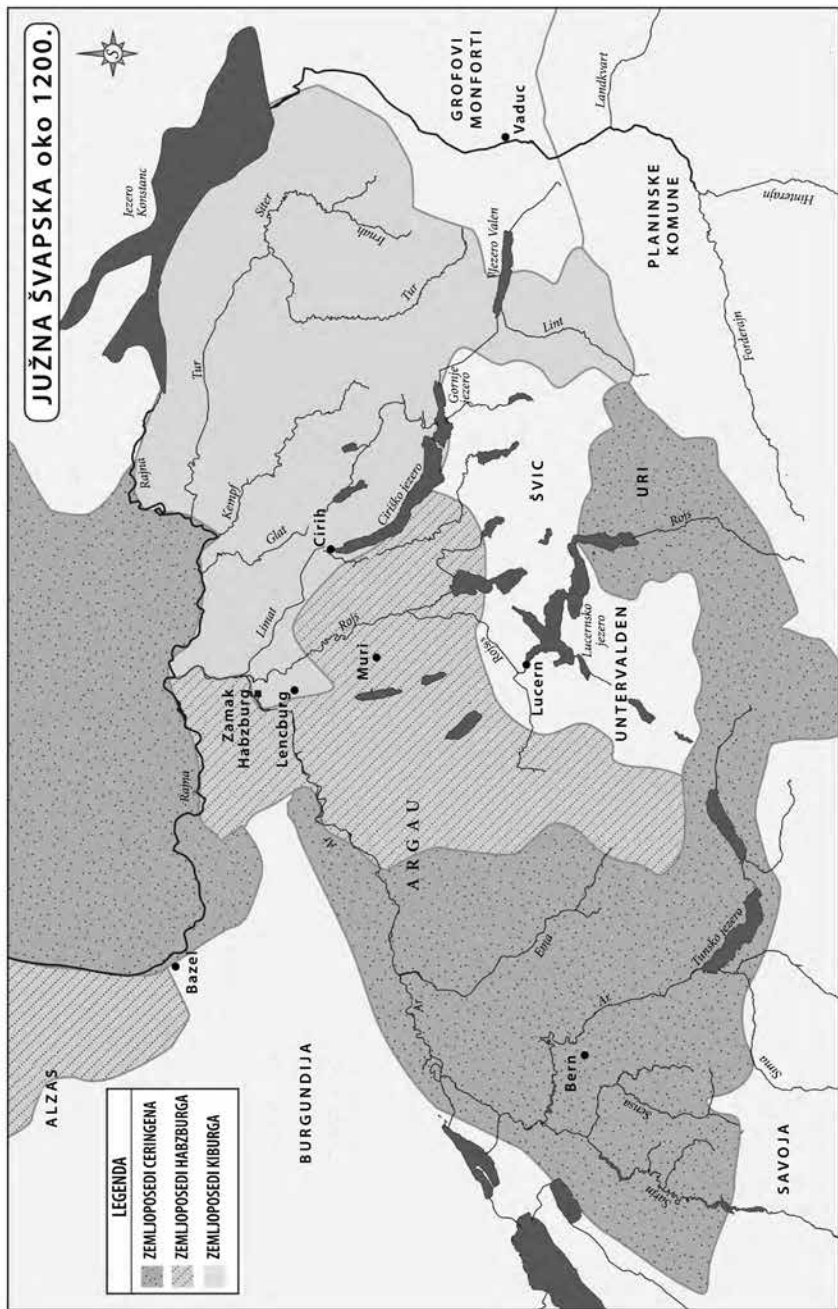
Središte habzburških zemalja ležalo je oko sliva Ara, Limata i Rojsa, a sve tri ove reke bile su plovne u srednjem veku. To je takođe bilo područje na kome se nalazilo raskršće koje je

JUŽNA ŠVAPSKA OKO 1200.

LEGENDA

- ZEMLJOPOSEDI CERINGENA
- ZEMLJOPOSEDI HABZBURGA
- ZEMLJOPOSEDI KIBURGA

povezivalo gorja u švajcarskoj unutrašnjosti s ravničarskom nizijom. Otvaranje prelaza Svetog Gotarda kroz Alpe početkom XIII veka privuklo je trgovinu sa severa Italije preko Lucerna i Argaua do velikih sajmišta u Šampanji i Flandriji. Habzburzi su sveukupno držali nekoliko carinarnica koje su izmuzale dobit iz ove trgovine – u to vreme uglavnom vunom, platnom, metalima i ribom. Ravničarski Argau bio je i plodno poljoprivredno tlo, a seljaci koji su ga obrađivali plaćali su Habzburzima napolicu, i u novcu i u prinosima, a isto tako i dažbine koje su im davale pravo da beru divlje plodove, grade vodenice i napasaju stoku. Evo primera iz arhiva jednog sela blizu zamka Habzburg početkom XIV veka: „Dva napoličara u Vindihi davaće na ime napolice godišnje po varićak i po raži svaki, što izađe na trideset pet oka, dve svinje, jednu vrednu devedeset, drugu osamdeset para, dvoje jagnjadi, oboje po osamnaest para, četiri kokoši i četrdeset jaja.“¹⁰

Na drugim imanjima Habzburga u Argauu obaveze seljaka obuhvatale su i da se gospodaru plati trideset šest para „za prvu noć s venčanom ženom“. Istoričarima nacionalističkog opredeljenja potrebni su zlikovci, pa su u švajcarskom predstavljanju događaja tu ulogu tradicionalno igrali Habzburzi. Švajcarski istoričari su kasnije pridavali veliki značaj toj dažbini od trideset šest para, smatrajući je ponižavajućim dankom koji su im nametnuli bivši gospodari Habzburzi umesto prava prve bračne noći. Pravo prve bračne noći je, međutim, lascivni izum docnijih pokolenja. Trideset šest para je naprosto plaćano posle venčanja i nije se razlikovalo od korizmenog dara na kraju karnevala. Taj običaj je bio prilično rasprostranjen i u drugim delovima Švajcarske. Habzburzi su zapravo retko ubirali namete od seljaka s nekom naročitom žestinom i mnogi od tih nameta su s vremenom odumrli sami od sebe. Napoličari iz Vindiha zaista nisu bili preopterećeni.¹¹

U XIII veku glavnina habzburških prihoda priticala je od carina, posebno onih naplaćivanih na mostovima u Badenu i

Brugu. Prihodi su ubirani i pri deljenju pravde. U popisu habzburške svojine i prihoda s početka XIV veka ovo pravo navodi se prvo – „da se globi i pleni, i da se sudi za krađu i nasilništvo“. Budući da su globe i zaplenjena imovina često odlazili gospodaru, bio je to značajan izvor prihoda. Bogatstvo Habzburgovaca privlačilo je u njihovu službu i druge zemljoposjednike. Njima je zauzvrat za njihovu vazalsku službu dozvoljavano da grade zamkove, koje su držali u ime svojih sizerena Habzburga. U XIV veku Habzburzi su već imali tridesetak zamkova od Bodsenskog jezera pa do leve obale Rajne i Alzasa, a svakom zamku su pripadala sela i gospodarska i seljačka imanja. Habzburzi vrlo izrazito nisu bili „siroti grofovi“ iz mašte istoričara.¹²

Habzburzi su u početku bili samo jedna od gospodarskih porodica u švajcarskom Argauu. Istoričari njihov uspon često pripisuju politici. U XII veku pružili su podršku caru Lotaru III Saksoncu (1125–1137) protiv njegovih suparnika Hoenštaufena, na osnovu čega im je Lotar dodelio nekoliko novih imanja u Gornjem Alzasu i istaknutu titulu landgrafâ. Zatim su sredinom veka Habzburzi promenili stranu i prišli Hoenštaufenima. Verner II, unuk prvog Vernera, umro je od kuge 1167. godine nedaleko od Rima, gde se borio na strani cara iz kuće Hoenštaufena Fridriha I Barbarose. Njegov sin Albreht III Bogati i unuk Rudolf Dobri (takođe zvani Stari; umro 1232) bili su pristalice naslednika Hoenštaufena Filipa Švapskog i Fridriha fon Hoenštaufena. Rudolf je kasnije obezbedio novac za Fridrihov vojni pohod koji je urodio Fridrihovim preuzimanjem vladavine nad Svetim rimskim carstvom 1211, na čiji će presto sestiti kao car Fridrih II. Usledile su nagrade – bračne sponse s lozom Hoenštaufena, Fridrihova ljubazna odluka da kumuje unuku Rudolfa Dobrog i novi zemljoposedi na jugozapadu Svetog rimskog carstva.

Za uspon Habzburga zaslužnije je, međutim, nešto što bi se moglo nazvati Fortinbrasovim efektom. U završnoj sceni Šekspirovog *Hamleta* svi protagonisti leže mrtvi, a u tom trenutku

norveški princ Fortinbras stiže da bi preuzeo upražnjeni presto na koji ima „izvesna prava još odvajkada“.* Kao i Fortinbras, Habzbuzi su uskočili pošto su svi ostali izginuli. U XII i XIII veku venčavali su se s pripadnicima susednih velikaških porodica u današnjoj Švajcarskoj i jugozapadnoj Nemačkoj, a kad bi njihove loze ugasle, Habzbuzi su prisvajali svoja „prava odvajkada“, preuzimajući ili u celini ili delimično upražnjena imanja Lenčburga, Pfulendorfa i Homburga. Iako su isprva preuzeli samo jedan deo naslednih dobara Lenčburga, zemlja koju su stekli oko 1170. donela je sa sobom i grofovsku titulu, koju su Habzbuzi dotad nosili samo počasno.¹³

Najznačajniji dodatak svojim imanjima u jugozapadnom delu Svetog rimskog carstva Habzbuzi su ipak stekli po gašenju porodica Ceringen 1218. i Kiburg 1264. godine. Ceringeni su bili stari neprijatelji Hoenštaufena, a imanja su im se prostirala od Švarcvalda sve do Savoje. Kada je Bertold V, poslednji vojvoda od roda Ceringena, umro bez naslednika, imanja su podeljena i veliki deo je pripao Kiburzima na osnovu toga što je Bertoldova sestra bila udata za jednog Kiburga. Muška loza Kiburga je, međutim, takođe izumrla 1264. godine i pošto je majka grofa Rudolfa fon Habzburga (1218–1291), unuka Rudolfa Dobrog, rodom bila od Kiburga, Rudolf je prisvojio glavninu njihove zaostavštine, na prostoru između Ciriha i Konstanca. Pripajanje zemalja Kiburga podrazumevalo je i onaj deo nasleđa Lenčburga koji je Habzbuzima izmakao jedan vek ranije.

Teritorijalni temelji moći Habzburga nisu bili toliko snažni koliko bi se dalo zaključiti prema spisku zemljišnih dobara koje je porodica na ovaj način stekla. Habzbuzki posedi nisu tvorili kompaktnu celinu, nego su bili ispresecani crkvenim imanjima

* *Hamlet*, čin V, scena II, navedeno prema prevodu Aleksandra Saše Petrovića u Vilijam Šekspir, *Sabrana dela*, Službeni list SRJ /Dosiđe, Beograd, 1995. (Prim. prev.)

i zemljoposedima drugih plemićkih kuća, te prostorima na kojima su se nalazili gradovi i slobodna sela. Neka habzburška imanja su založena, dok su druga data slugama i službenicima na ime prihoda. Napolice i druge dažbine prodavane su ili predavane na ubiranje u zamenu za jednu određenu svotu novca. Zbog složenosti odnosa i promena čak i na malim delovima habzburških zemljoposeda teško je i zamisliti nekakvo jedinstveno i jednoobrazno gospodarstvo, jer je svaki delić bio u zasebnom položaju prema svom gospodaru Habzburgu. Pri svemu tome, Habzburzi su do sredine XIII veka već postali najmoćnija porodica u švapskom vojvodstvu. Zemljoposedi su im sezali od Strazbura do Bodenskog jezera, od Ara do šumovitih alpskih udolina, dakle od današnje istočne Francuske pa do zapadnih granica Austrije, zahvatajući i komad severne Švajcarske. S te široke teritorije će grof Rudolf, unuk Rudolfa Dobrog, pokrenuti do tada najslavoljubiviji habzburški poduhvat: osvajanje samog Svetog rimskog carstva.¹⁴

Habzburzi su imali sreće da sama okosnica njihovih zemljoposeda obuhvata puteve i carinske postaje između severne Italije i Francuske. Imali su sreće i sa svojim političkim savezništvima. Ipak, prvobitni uspon njihove moći počiva na genealoškoj istrajnosti. Kao što je to ustanovio onaj marljivi student koji je izučavao pretke Franca Ferdinanda, Habzburzi su bili vrlo uspešni u opstajanju. Iz pokolenja u pokolenje rađali su muške naslednike; ako bi neki sin i nedostajao, pri ruci je uvek bilo bratanaca ili braće od stričeva. Dugovečnost je donosila i prilike da se prisvoji bogatstvo kratkovekijih porodica s kojima su se Habzburzi povezivali brakovima. Narednih vekova će Habzburzi poistovetiti svoju biološki zasnovanu sreću s fortinbrasovskim pogodnim prilikama. „Ko o poredama da zbori kad je sve u tome da se preživi?“, postavio je pitanje austrijski pesnik Rajner Marija Rilke (1875–1926). U slučaju Habzburga, to što su bili sposobni da preživljavaju donelo im je prve pobeде.